

zatočišče našim ilegalcem. Z osvoboditvijo je sicer prenehal boj za obstanek te ustanove, ki je z odlokom SNOS dobila novo ime in položaj za funkcijo, ki jo je dejansko že opravljala — Narodna in univerzitetna knjižnica, — pač pa se je začelo trdo delo za resnično sodobno, bogato založeno knjižnico, ki naj bi zadovoljila zahtevnim nalogam vseh njenih uporabnikov. V samoupravnem socialističnem družbenem sistemu, v katerem sta kultura in znanost ne-ločljivi del narodove samobitnosti, ima ustanova, kot je Narodna in univerzitetna knjižnica, še posebno pomembno mesto. Zato ji gre še posebna družbena skrb in pomoč pri njenem delu in razvoju.

Sergej Kraigher

predsednik predsedstva SR Slovenije

OB DVESTOLETNICI

Naša največja in najbogatejša knjižnica praznuje letos dvestoletnico svojega obstoja. Leta 1773 je papež Klemen XIV. razpustil jezuitski red. Leto dni kasneje je avstrijska oblast iz knjižnega fonda ljubljanskega jezuitskega samostana in še iz nekih drugih virov ustanovila laično biblioteko, ki se je v devetnajstem stoletju razvila v Licejsko knjižnico. Ta se je po osvoboditvi preimenovala v Narodno in univerzitetno knjižnico. Dvesto let njenega obstoja je dolga pot, polna iskrenega in požrtvovalnega prizadevanja ter dela njenih voditeljev in uslužbencev. Med njimi je vrsta pomembnih imen, znamenitih v naši kulturni zgodovini. Ob dvestoletnici se moramo te poti spominjati s priznanjem za to, kar je bilo, in z najboljšimi voščili za bodočnost, glede katere tej častitljivi ustanovi želimo predvsem tega, da bi mogla postati našemu narodu tisto, kar je njen naravni smisel in njeno poslanstvo.

Smisel in poslanstvo. Vsebinski in pomen teh dveh pojmov se v skladu s časom in razmerami menjata. Poglavitni značaj naše knjižnice kot deželne ustanove je bil nekoč dolgo dobo odvisen od tedanjih interesov nekdanje avstrijske kronovine in njenega prebivalstva, se pravi od tedanjih kulturnih potreb Slovencev. In treba je

priznati, da so se vodstva ustanove tega sorazmerno zvesto in zadovoljivo zavedala, saj končno srečamo med nekdanjimi predstojniki in uradniki te naše osrednje knjižnice znamenita slovenska imena od Matije Čopa, preko Levstika, Luke Pintarja, dr. Avgusta Žigona in dr. Janka Šlebingerja do dr. Mirka Rupla. Skoraj vsi so bili slavisti ali celo slovenisti. In naravno je, da so skrbeli za slavistično in slovenistično popolnost naše študijske knjižnice, kar je imelo vsekakor globljo zvezo z našim splošnim narodnoobrambnim programom.

Toda zdaj smo v novem življenju. V novem življenju pa ima tudi naša knjižnica, kakor vse, kar je važnega v naši resničnosti, nove naloge in novo poslanstvo. Ali imamo o tem vsi jasne predstave in vsi enako zavest? To mi ni znano, ker ne poznam mero-dajnejših izjav o tem. Zato bodi na kratko povedano, kako si je po moji presoji naloge naše knjižnice v današnjem času zamišljati in jih izvajati.

Moja predstava o tem vprašanju se mi je izoblikovala, ko sem kot mlad človek z občudovanjem in notranjim zadoščenjem obiskoval knjižnice v velikih univerzitetstkih mestih, in še ko sem z rahlo nostalgijo opazoval podrobno in globoko poznavanje vsakršnih dejstev in virov, na kakršno sem tolikokrat naletel pri prebiranju tujih kritikov, esejistov in kulturnih zgodovinarjev. Zavedal sem se usode slovenskih kulturnih delavcev, ki jim te velike inozemske knjižnice niso prav lahko dostopne. Tam bi kajpada imeli na razpolago vse tisto kakor sinovi velikih narodov. Tako pa? Naravna posledica tega opazovanja in občutkov je bila živa predstava o nekakšni naši bodoči centralni knjižnici. Njeno poslanstvo naj bi bilo nuditi slehernemu med nami možnost za obsežno in poglobljeno izobrazbo. Za velike sektorje raznih znanstvenih strok imamo danes vrsto strokovnih knjižnic. Zato centralna ne bi morala biti univerzalna. Danes bi morala biti predvsem pomoč za široko, a za to nič manj temeljito kulturnost, se pravi za obveščenost o potih in zgodbah človeškega duha v vseh smereh in v vsakršnem prizadevanju. To obveščenost pa bi nam mogla dati, če bi bila založena z dokumenti o človeški misli in o umetniškem snovanju, z vsakršnimi kulturnimi zgodovinami in pričevanji od individualnih dnevnikov in korespondenc velikih tvorcev do njihovih spominov, izpovedi in vsakršnih pričevanj. Vsebovati bi morali vso ustvarjalno filozofijo, vso pomembno kritiko, esejistiko in vso temeljiteje zasnovano zgodovino od politične do duhovne.

Seveda, povedano ne vsebuje in ne izčrpa vsega potrebnega. Nakazuje pa določno neko smer, ki bi po mojem mnenju morala postati odločilna za zamisel naše osrednje knjižnice v naših časih. Ustvarjanje možnosti našemu človeku za dosego širše, višje in te-

meljitejše, žlahtnejše kulturnosti je njeno sedanje poslanstvo. In če tej naši ustanovi ob njenem jubileju priznavamo zasluge za našo preteklost in ji želimo, da bi jih imela tudi v bodočnosti, imamo v mislih njeno sedanjo in prihodnjo skrb za poslanstvo, ki sem ga tukaj tako bežno mogel opisati.

Josip Vidmar
predsednik Slovenske akademije znanosti
in umetnosti

ŽIVLJENJE MED KNJIGAMI

(Čestitka NUK ob 200-letnici)

V kartoteki bralcev NUK najbrže nisem vpisan; ali pa zelo malo in zelo pozno. Toda čas in stroka sta me držala ob drugih knjižnih virih, četudi mi je bila Univerzitetna knjižnica pri srcu že iz časov težav z gradnjo današnjega poslopja.

Nisem med strokovnjaki, za katere pravimo, da bi dobili pretres možganov, če bi morali prebrati leposlovno knjigo. Najbrž si od časa, ki si ga lahko odtrgam za branje, celo premalo pridržim za strokovno čtivo. Moji na inštitutu označujejo beg v knjige 16. stoletja kot »anti-science-fiction«. Seveda imajo prav.

Toda, kar sem hotel povedati NUK za njen jubilej, je bilo tole: o treh epizodah iz življenja skromnega knjigoljuba:

Prva, nekoč še pred letom 1925: Mestni trg, knjigarna J. Giontini. Oče, Fran Milčinski, je organiziral akcijo. Trije otroci smo iz mračne globine antikvariata nanosili dober tovor knjig in ga čedno položili na precej velik lojtrski voziček, dokler se ni zvrhano poln zašibil pod težo. Bile so poceni knjige, vezani letniki nemških družinskih časopisov s konca stoletja, broširane ljudske izdaje svetovnega slovstva, vmes pa, karkoli je prišlo pod roko. Potem smo krenili proti domu v Wolfovi ulici. Dva sta vlekla voziček, tretji je popravljaval in podpiral, kadar so se knjige hotele sesuti na cesto, oče pa je nadziral prevoz, žareč od veselja nad novimi pridobitvami. »Zapomnite si, otroci,« je oznanil, »knjiga ima zmeraj svojo vred-